

Investigation of the Effect of Religious Training of Islamic Revolutionary Guard Corps on the Religiosity of Conscript Soldiers During their Initial Service Period (a Case Study of Malik-e Ashtar School)

Mohammad Mehdi Naderi Qomi*

Extended Abstract

Introduction and Objectives

The Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC), as a growing and innovative institution, is the birth of Imam Khomeini's strategic thinking and a clear manifestation of the scholastic and revolutionary ideals of the Muslim nation of Iran and a symbol of the political and military authority of the Islamic Republic of Iran. This unique revolutionary institution in the world, based on Article 150 of the Constitution of the Islamic Republic of Iran, is responsible for protecting the Islamic Revolution and its achievements against any range of hard, semi-hard, and soft threats and helping to develop and deepen the Islamic Revolution inside and abroad, within the framework of the laws and measures of the supreme leader of Iran. In line with this task, the Vice-President of Education and Political Ideology of the Supreme Leader's Representation in the IRGC, based on his inherent duty, has prepared a system of ideological education for teaching in the preparatory combat course of soldiers. In these courses, which have a specific, exact, and codified text, issues such as rules, principles of Islamic beliefs, and morals, as well as materials about the Islamic Revolution of Iran are proposed for the learners. The general purpose of holding these courses is to improve the knowledge level of the learners regarding Islamic teachings, to increase their orientation towards religious values and behaviors, and also to improve their moral and behavioral levels based on Islamic standards. The main issue of this research is to investigate the impact of this

* Assistant Professor, Department of Management, Imam Khomeini Educational and Research Institute, Qom, Iran, m.naderi7@gmail.com.

course and the aforementioned training in promoting and improving the level of religiosity of the learners. Based on a division, this effect can be investigated and analyzed in three fields: cognitive (insight), tendency (emotional and emotional), and action (moral and behavioral).

Method

In terms of the nature of the subject, this research is descriptive and analytical, and a survey research method was used to conduct it. To collect its information, one of the most common and widely used field research tools, that is, a questionnaire has been used. The present questionnaire was created by the researcher and is designed in a closed form. In this questionnaire, based on the Likert scale, 50 items were provided to the respondents to specify their answers about them. The tendency spectrum in this questionnaire is of a five-choice type and includes five values "I completely agree, I agree, I have no opinion, I disagree and I completely disagree". The mentioned questionnaire was designed in such a way that it can measure the effect of education in three dimensions: insight (cognitive), tendency (emotional/emotional), and action (behavioral). Of course, considering the limited time of the training course (2 months) as well as its nature and educational materials, the main expectation from the training of this course will be more focused on the changes in the religiosity of the learners in the cognitive dimension, and it is less expected that the two dimensions of orientation and actions have significant changes. Therefore, in the research questionnaire, most of the items are designed to measure changes in the cognitive dimension. Thus, items 1 to 34 are considered for measuring the cognitive dimension, items 35 to 41 for measuring the tendency dimension, and items 42 to 50 for measuring the behavioral dimension. The questionnaire for this research was first prepared with the opinion of two experts (who were faculty members and PhD graduates related to this research). Then, to determine its validity and to ensure its feasibility, it was given to several professors and experts in the field of education who had doctorates in this field to comment on its validity. Each of these professors suggested amendments to the questionnaire, and these suggestions were also applied to the questionnaire. Finally, after summarizing the experts' opinions, the research questionnaire was approved by them in terms of authenticity. It should be noted that the proposed questions refer to the content of the training and texts that have been specially prepared and designed for this course.

Results

As mentioned, to be able to measure and evaluate the impact of the aforementioned training on the religiosity of the soldiers more precisely, we divided it into three

dimensions: cognitive, tendency, and action. Accordingly, the following three sub-questions were included in the research agenda:

1. To what extent are this course and its teachings effective in improving the students' familiarity with Islamic teachings?
2. To what extent can these trainings improve the attitude of soldiers towards Islamic values, morals, and behavior?
3. To what extent does the aforementioned training affect the moral and behavioral improvement of learners and their practical commitment to Islamic beliefs, values, and rulings?

Following the above-mentioned questions, three hypotheses corresponding to them were presented as follows:

1. The religious educations mentioned in this course have a significant relationship with changing the religious insight and knowledge of the audience and learners.
2. The material taught by ideological instructors in this course has a relatively significant relationship with the change in the learners' attitudes.
3. The ideological training of the mentioned course does not have a significant relationship with the change in the behavior of the learners under the training.

Discussion and Conclusion:

The results of the research showed that there is a positive and significant correlation between the cognitive dimension and the effectiveness of the training on the learners at a significance level of 0.01. Therefore, it can be concluded that the training has had a significant positive impact on the cognitive dimension of the learners. Thus, the first hypothesis of the research is confirmed. Also, the results of calculating the correlation coefficient indicate that there is a positive and significant correlation between the tendency dimension and the effectiveness of the training on the learners at a significance level of 0.01. Therefore, it can be concluded that the training has had a relatively significant impact on their orientation dimension.

Keywords: Religious education, religiosity, Islamic Revolutionary Guard Corps, conscripts.

بررسی تأثیر آموزش‌های عقیدتی سپاه بر دین‌داری سربازان وظیفه در دوره بدو خدمت (مطالعه موردی آموزشگاه مالک اشتر)

محمد مهدی نادری قمی*

چکیده تفصیلی

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، به عنوان نهادی بالنده و نوآور، مولود تفکر راهبردی امام خمینی و جلوه بارز آرمان‌های مکتبی و انقلابی ملت مسلمان ایران و نمادی از اقتدار سیاسی نظامی جمهوری اسلامی ایران است. این نهاد انقلابی منحصر به فرد در جهان، بر مبنای اصل ۱۵۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مسئولیت پاسداری از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن را در برابر هر طیف از تهدیدات سخت، نیمه سخت، نرم و کمک به توسعه و تعمیق انقلاب اسلامی در داخل و خارج، در چارچوب قوانین و تدابیر ولی‌امر مسلمین و فرمانده معظّم کل قوا بر عهده دارد. در راستای انجام این وظیفه، معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی نمایندگی ولی‌فقیه در سپاه براساس وظیفه ذاتی خود اقدام به تهیه نظام آموزش عقیدتی برای تدریس در دوره رزم مقدماتی سربازان نموده است. در این دوره‌ها که دارای متن خاص و مشخص و مدوّن است، مسائلی از قبیل احکام، اصول اعتقادات و اخلاق اسلامی و همچنین مطالبی درباره انقلاب اسلامی ایران برای فراگیران طرح می‌شود. هدف کلی از برگزاری این دوره‌ها ارتقای میزان و سطح شناخت فراگیران نسبت به معارف اسلامی، افزایش گرایش آنان به ارزش‌ها و رفتارهای دینی، و همچنین ارتقای سطح اخلاقی و رفتاری آنان بر اساس موازین اسلامی می‌باشد. مسئله اصلی این پژوهش بررسی میزان تأثیرگذاری این دوره و آموزش‌های مذکور در ارتقا و بهبود سطح دین‌داری فراگیران است. بر اساس یک تقسیم‌بندی، این تأثیر را می‌توان در سه حوزه شناختی (بینشی)، گرایشی (احساسی و عاطفی)، و کنشی (اخلاقی و رفتاری) بررسی و تجزیه و تحلیل کرد.

این پژوهش به لحاظ ماهیت موضوع، توصیفی تحلیلی بوده و برای انجام آن روش پیمایشی استفاده شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات آن، یکی از متداول‌ترین و پرکاربردترین ابزارهای پژوهش‌های میدانی، یعنی پرسش‌نامه به کار گرفته شده است. پرسش‌نامه حاضر محقق ساخته

می‌باشد و به صورت بسته طراحی شده است. در این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت تعداد ۵۰ گویه در اختیار پاسخ‌دهندگان قرار داده شد تا پاسخ‌های خود را درباره آن‌ها مشخص نمایند. طیف گرایش در این پرسشنامه از نوع پنج‌گزینه‌ای بوده و پنج درجه ارزشی «کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالف و کاملاً مخالفم» را دربرمی‌گیرد. پرسش‌نامه مذکور به گونه‌ای طراحی شده که بتواند تأثیر آموزش‌ها را در سه بعد بینشی (شناختی)، گرایشی (احساسی/عاطفی) و کنشی (رفتاری) مورد سنجش قرار دهد. البته با توجه به زمان محدود دوره آموزشی (۲ ماه) و همچنین ماهیت و مواد آموزشی آن، انتظار اصلی از آموزش‌های این دوره، بیشتر متوجه تغییرات دین‌داری فراگیران در بعد شناختی خواهد بود و کمتر انتظار است که دو بعد گرایشی و کنشی تغییرات قابل توجهی داشته باشند. از همین رو در پرسش‌نامه تحقیق، اکثر گویه‌ها طوری طراحی شده‌اند که تغییرات بعد شناختی را اندازه‌گیری کنند. بدین ترتیب، از گویه ۱ تا ۳۴ برای سنجش بعد شناختی، گویه ۳۵ تا ۴۱ برای سنجش بعد گرایشی و گویه ۴۲ تا ۵۰ برای سنجش بعد رفتاری در نظر گرفته شده است. پرسش‌نامه این پژوهش ابتدا با نظر دو تن از کارشناسان خبره (که عضو هیئت علمی و فارغ‌التحصیل دکتری مرتبط با این پژوهش بودند) آماده شد. سپس برای تعیین اعتبار (روایی) و حصول اطمینان از قابلیت اجرای آن، در اختیار چند تن از اساتید و کارشناسان رشته تعلیم و تربیت که دارای مدرک دکتری این رشته بودند قرار داده شد تا نسبت به روایی آن اظهار نظر نمایند. هر یک از این اساتید نیز اصلاحاتی را در مورد پرسش‌نامه پیشنهاد دادند، که این پیشنهادات نیز در پرسش‌نامه اعمال شد. سرانجام پس از جمع‌بندی نظرات خبرگان، پرسش‌نامه پژوهش به لحاظ روایی مورد تأیید آنها قرار گرفت. لازم به ذکر است که پرسش‌های طرح شده، ناظر به محتوای آموزش‌ها و متونی است که خاص این دوره تهیه و طراحی شده است.

همان گونه که اشاره شد، برای آن که بتوانیم میزان تأثیرگذاری آموزش‌های مذکور بر دین‌داری سربازان را دقیق‌تر مورد سنجش و ارزیابی قرار دهیم، آن را به سه بعد شناختی، گرایشی و کنشی تقسیم کردیم. بدین ترتیب سه پرسش فرعی ذیل در دستور کار تحقیق قرار گرفت:

۱. این دوره و آموزش‌های آن تا چه حد در ارتقای آشنایی و شناخت فراگیران نسبت به معارف اسلامی تأثیرگذار است؟
 ۲. این آموزش‌ها چه میزان می‌تواند گرایش سربازان را نسبت به ارزش‌ها و اخلاق و رفتار اسلامی ارتقا دهد؟

۳. آموزش‌های مذکور تا چه حد در ارتقای اخلاقی و رفتاری فراگیران و التزام عملی آنها نسبت به باورها، ارزش‌ها و احکام اسلامی تأثیر دارد؟

به دنبال طرح سؤالات مذکور، سه فرضیه متناظر با آنها نیز به شرح زیر ارائه گردید:

۱. آموزش‌های عقیدتی مذکور در این دوره، رابطه معنادار بالایی با تغییر بینش و شناخت

دینی مخاطبان و فراگیران دارد.

۲. مطالب تدریس شده توسط مربیان عقیدتی در این دوره، رابطه معنادار نسبتاً بالایی با تغییر نگرش فراگیران دارد.

۳. آموزش‌های عقیدتی دوره مذکور، با تغییر رفتار فراگیران تحت آموزش، رابطه معناداری ندارد.

نتایج حاصل از پژوهش نشان داد همبستگی مثبت و معنی‌دار بین بعد شناختی و اثربخشی آموزش‌های صورت گرفته بر روی فراگیران در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که آموزش‌های صورت گرفته، بر بعد شناختی فراگیران تأثیر مثبت قابل توجهی گذاشته است. بدین ترتیب، فرضیه اول پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد. همچنین نتایج حاصل از محاسبه ضریب همبستگی بیانگر آن است که همبستگی مثبت و معنی‌دار بین بعد گرایشی و اثربخشی آموزش‌های صورت گرفته بر روی فراگیران در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ وجود دارد. بنابراین می‌توان گرفت که آموزش‌های صورت گرفته، بر بعد گرایشی آنها تأثیر نسبتاً قابل توجهی گذاشته است. البته میزان این تأثیر در مقایسه با بعد شناختی کمتر است. بدین ترتیب می‌توان گفت فرضیه دوم پژوهش نیز تأیید می‌شود. همچنین محاسبه ضریب همبستگی بیانگر آن است که همبستگی مثبت و معنی‌داری بین بعد رفتاری فراگیران و اثربخشی آموزش‌های صورت گرفته در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ وجود دارد. براین اساس، فرضیه سوم پژوهش مورد تأیید قرار نمی‌گیرد و نتایج تحقیق نشان می‌دهد آموزش‌های عقیدتی، در تغییر رفتارهای دینی سربازان نیز تأثیر قابل توجهی دارد.

در مجموع، نتایج حاصل از این تحقیق حاکی از آن است که آموزش‌های عقیدتی مذکور، در تحقق اهداف مورد نظر موفق بوده و حتی در زمینه تغییرات رفتاری که معمولاً نیارمند بازه‌های زمانی بلند مدت و طولانی است و ظرف مدت دو ماه، کمتر می‌توان شاهد چنین تغییراتی بود، اثربخشی مناسبی داشته است. بنابراین براساس یافته‌های مذکور اولاً می‌توان پیشنهاد کرد این دوره‌ها همچنان ادامه یابد، و ثانیاً در ادامه این پژوهش می‌توان پژوهشی را طراحی کرد که طی آن با بررسی نقایص و ضعف‌های احتمالی (اعم از مربیان، متون، شرایط، فضا و امکانات برگزاری کلاس‌ها و ...) اثربخشی این آموزش‌ها افزایش داده و بهبود بخشید.

واژگان کلیدی: آموزش‌های عقیدتی، دین‌داری، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، سربازان وظیفه.

مقدمه

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، به‌عنوان نهادی بالنده و نوآور، مولود تفکر راهبردی امام خمینی رحمته‌الله و جلوه بارز آرمان‌های مکتبی و انقلابی ملت مسلمان ایران و نمادی از اقتدار سیاسی نظامی جمهوری اسلامی ایران است. این نهاد انقلابی منحصر به فرد در جهان، بر مبنای اصل ۱۵۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مسئولیت پاسداری از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن را در برابر هر طیف از تهدیدات سخت، نیمه‌سخت، نرم و کمک به توسعه و تعمیق انقلاب اسلامی در داخل و خارج، در چارچوب قوانین و تدابیر ولی امر مسلمین و فرمانده معظم کل قوا برعهده دارد (قانون اساسی ج. ۱. ا.، اصل یکصد و پنجاهم).

سپاه در دهه پنجم از حیات طیبه سازمانی خود و در آغاز گام دوم انقلاب اسلامی، به اقتضای شرایط محیطی با حجم مأموریت‌های گسترده‌تری نسبت به گذشته مواجه می‌باشد و قاعدتاً بدون آموزش و تربیت نیروهای قادر به انجام وظایف محوله و تکالیف ذاتی خود نخواهد بود. بخشی از این آموزش‌ها مربوط به آموزش‌های عقیدتی است که طبعاً در حیطه وظایف «حوزه نمایندگی ولی فقیه» در سپاه و روحانیون و مربیان تحت امر آن تعریف می‌شود.

از این رو، نمایندگی ولی فقیه در سپاه به‌منظور تربیت نیروهای مؤمن و انقلابی اقدام به طراحی دوره‌های مختلف آموزش‌های عقیدتی نموده است که نوعاً دارای متن مدون و مصوب و خاص نیز می‌باشد. از جمله این دوره‌ها، آموزش‌هایی است که برای «سربازان وظیفه بدو خدمت» طراحی شده است.

امروزه نگاه به سرباز در مجموعه نیروهای مسلح، نگاهی تربیتی آموزشی است. یکی از اهداف والای سربازی، تربیت یک شهروند مؤمن، خوب، انقلابی و الگو برای جوانان است. به ادعای فرماندهان بلندپایه نیروهای مسلح، بخش اعظمی از امور مهمی که در حیطه وظایف این نیروها تعریف شده، برعهده سربازان وظیفه است. سربازان افزون‌بر صیانت و حراست از مرزها، در امور مردم‌یاری نیز فعالیت چشم‌گیری دارند.

با توجه به رویکرد جدید به خدمت سربازی، نمایندگی ولی فقیه نیز باید همگام با دیگر مجموعه‌ها رویکرد خود را نسبت به آموزش‌های عقیدتی و بصیرت‌افزایی تغییر دهد تا خدمت سربازی به کانون افزایش معرفت دینی، تقویت دین‌داری، دوستی‌ها و عامل پیوندهای انسانی تبدیل شود. برای نیل به این هدف والا، آموزش‌های عقیدتی با بهره‌گیری از روش‌های نوین علمی آموزشی، باید به‌گونه‌ای سامان یابد که تأثیرگذاری خود را در راستای نیل به اهداف یادشده به حد مطلوب برساند. پرداختن به این مهم جز در پرتو کار علمی و تحقیقاتی ممکن نیست. از این رو،

پژوهش حاضر درصدد است تا با انجام کار علمی، آن هم به شکل میدانی، میزان اثربخشی آموزش‌های دوره بدو خدمت برای سربازان وظیفه را بررسی نماید. نتایج این پژوهش می‌تواند در راستای هر چه بهتر کردن آموزش‌های عقیدتی مورد بهره‌برداری و استفاده قرار گیرد.

بیان مسئله و فرضیه‌های تحقیق

انقلاب اسلامی ایران بزرگ‌ترین و عمیق‌ترین انقلاب ارزشی، فکری و دینی در دوران معاصر است. این انقلاب الهی به نام امام خمینی کبیر رحمته‌الله و به‌عنوان پایگاه اسلام ناب محمدی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در دنیا شناخته می‌شود و صدای حق‌طلبی و آزادگی‌اش در اقصی نقاط دنیا طنین افکنده است. برای حفظ و حراست از انقلاب طبعاً ابزارهای متعددی لازم است که یکی از آنها نیز ابزار نظامی است. تشکیل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در بدو پیروزی انقلاب در این راستا صورت گرفته است. در مجموعه نیروهای نظامی جمهوری اسلامی ایران، سپاه پاسداران، اما صرفاً یک نیروی نظامی به‌شمار نمی‌آید؛ بلکه مجموعه‌ای از نیروهای مؤمن و معتقد به انقلاب و اسلام تلقی می‌شود که متعهدانه و جان بر کف، آماده هرگونه فداکاری در راه اسلام و انقلاب می‌باشند. از این رو، آموزش‌های عقیدتی نقشی اساسی در تربیت و پرورش این نیرو ایفا می‌کند و باید آن را یکی از بن‌مایه‌های مهم آن به‌شمار آورد.

به همین سبب، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در راستای رسالت الهی و انقلابی خود در دفاع از ارزش‌ها و دستاوردهای انقلاب اسلامی و ارتقا و تعمیق این ارزش در میان نسل جوان، به‌ویژه سربازان وظیفه، که بهترین و حساس‌ترین دوران زندگی خود را در این نهاد مقدس به‌عنوان خدمت سربازی سپری می‌کنند، بر خود لازم می‌داند مفاهیم دینی و ارزش‌ها را در قالب آموزش‌های عقیدتی به مهمانان امروز و مسئولان آینده منتقل نماید.

برای تحقق هدف یادشده، معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی نمایندگی ولی‌فقیه در سپاه براساس وظیفه ذاتی خود اقدام به تهیه نظام آموزش عقیدتی برای تدریس در دوره رزم مقدماتی سربازان نموده است. در این دوره‌ها که دارای متن خاص و مشخص و مدون است، مسائلی مانند احکام، اصول اعتقادات و اخلاق اسلامی و همچنین، مطالبی درباره انقلاب اسلامی ایران برای فراگیران طرح می‌شود. هدف کلی از برگزاری این دوره‌ها ارتقای میزان و سطح شناخت فراگیران نسبت به معارف اسلامی، افزایش گرایش آنان به ارزش‌ها و رفتارهای دینی، و نیز ارتقای سطح اخلاقی و رفتاری آنان براساس موازین اسلامی می‌باشد.

به عبارتی خلاصه‌تر، ارتقا و بهبود سطح دین‌داری فراگیران، هدف اساسی برگزاری این دوره‌هاست. براساس این، پژوهش حاضر به دنبال بررسی میزان تأثیرگذاری این دوره‌ها بر فراگیران در دو سطح نظری و عملی می‌باشد. به‌دیگرسخن، مسئله اصلی این پژوهش بررسی میزان تأثیرگذاری این دوره و آموزش‌های یادشده در ارتقا و بهبود سطح دین‌داری فراگیران است. فرضیه کلی پژوهش در این مورد این است که آموزش‌های عقیدتی این دوره بر دین‌داری سربازان تأثیر مثبت دارد. ازسوی دیگر، براساس یک تقسیم‌بندی، این تأثیر را می‌توان در سه حوزه شناختی (بینشی)، گرایشی (احساسی و عاطفی)، و کنشی (اخلاقی و رفتاری) بررسی و تجزیه و تحلیل کرد (رضائیان، ۱۳۷۲، ص ۳۶). براساس این، پژوهش حاضر برای بررسی تأثیر آموزش‌های یادشده بر دین‌داری سربازان، سه فرضیه زیر را مدنظر قرار می‌دهد:

۱. آموزش‌های عقیدتی یادشده در این دوره، رابطه معنادار بالایی با تغییر بینش و شناخت دینی مخاطبان و فراگیران دارد؛

۲. مطالب تدریس شده توسط مربیان عقیدتی در این دوره، رابطه معنادار نسبتاً بالایی با تغییر نگرش فراگیران دارد؛

۳. آموزش‌های عقیدتی دوره یادشده، با تغییر رفتار فراگیران تحت آموزش، رابطه معناداری ندارد.

این بررسی می‌تواند مقدمه‌ای باشد برای شناخت ضعف‌ها و نقایص و آسیب‌های احتمالی این دوره و ارتقا و بهبود اثربخشی آن برای سربازانی که در دوره‌های بعدی این آموزش‌ها شرکت می‌کنند.

مفهوم‌شناسی

الف) معنای اصطلاحی دین

برای دین تعاریف مختلفی ارائه شده است. این تعریف‌ها غالباً برخاسته از دیدگاه‌های خاص الهیاتی، فلسفی، اجتماعی، یا روان‌شناختی کسانی است که به تبیین دین در چارچوب اندیشه‌ها و اهداف خود پرداخته‌اند (مصباح‌یزدی، ۱۳۹۲، ص ۸۲). ازاین‌رو، دست یافتن به تعریفی مشترک از دین کاری بس دشوار و بلکه غیرممکن است. باوجوداین، به نظر می‌رسد بسیاری از اندیشمندان بزرگ مسلمان کم‌وبیش تعریف نسبتاً واحدی از دین ارائه کرده‌اند. برای نمونه، دانشمند و مفسر بزرگ، مرحوم علامه طباطبایی، در تعریفی نسبتاً جامع، دین را چنین معرفی و معنا کرده است: «دین، عقاید و یک سلسله دستوره‌های عملی و اخلاقی است که پیامبران از طرف خداوند برای

راهنمایی و هدایت بشر آورده‌اند. اعتقاد به این عقاید و انجام این دستورها سبب سعادت و خوشبختی انسان در دو جهان است» (۱۳۸۹، ص ۲۷).

استاد جوادی آملی نیز در تعریف دین بر این باور است که دین الهی، مجموعه عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی اجرایی است که خداوند آن را برای هدایت بشر فرستاده است تا انسان در پرتو تعالیم آن، هوا و هوس خود را کنترل و آزادی خود را تأمین کند (۱۳۸۷، ص ۲۶ و ۱۳۹۵، ص ۱۹). علامه مصباح‌یزدی نیز در تعریف دین به این نکته اشاره می‌کند که آنچه برای ما در اینجا مهم است دین الهی حق است، و همان‌گونه که در جای خود اثبات شده، پس از بعثت پیامبر گرامی اسلام ﷺ تنها یک دین حق وجود دارد که همان اسلام است (۱۳۹۲، ص ۱۰۵). براساس این وی این تعریف را برای دین (اسلام) برمی‌گزیند: «دین مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها و احکام اسلامی است که راه رسیدن به سعادت ابدی را به انسان نشان می‌دهد» (همان، ص ۱۰۰ و ۱۰۵). علامه مصباح غیر از این تعریف که خود برای دین برمی‌گزیند به تعاریف و اصطلاحات مختلف دیگری از دین نیز اشاره کرده است (همان، ص ۸۰-۱۰۴). تعریف مختار این پژوهش در مورد دین، همان تعریف برگزیده علامه مصباح‌یزدی است؛ البته برای هدف مورد این پژوهش، دین‌دار به کسی اطلاق می‌شود که بینش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهایش مطابق آموزه‌های مطرح‌شده در دین اسلام باشد. همچنین، باید توجه داشت که در این مفهوم، دین‌داری امری صفر و صدی نیست و می‌تواند مراتب و درجات مختلفی داشته باشد.

ب) سربازان وظیفه

در طول تاریخ، سازمان‌ها و واحدهای نظامی روش‌های متنوعی برای تأمین منابع انسانی ابداع کرده و به کار گرفته‌اند که در مجموع می‌توان آنها را به دو دسته داوطلبانه و اجباری تقسیم کرد (سینایی، ۱۳۹۰، ص ۹۸-۹۹). خدمت نظامی اجباری و شکل‌های متفاوت آن با تشکیل حکومت در جوامع بشری پیوند دارد (گیدنز، ۱۳۸۶، ص ۳۳۶). سربازگیری در ایران تاریخچه‌ای طولانی دارد. در دوره معاصر، با سقوط سلسله قاجار، که با کودتای رضاشاه پهلوی در سال ۱۳۰۰ هجری شمسی صورت گرفت، حکومت پهلوی آغاز شد و از آنجا که بنیاد اولی این حکومت بر قدرت انتظامی استوار بود، توجه بیشتر به امور نظامی و انجام اصلاحات وسیع در ارتش در دستور کار قرار گرفت (حامدی، ۱۳۸۶، ص ۲۸-۲۹).

از آن‌پس خدمت سربازی اجباری شکل رسمی به خود گرفت. پس از انقلاب اسلامی ایران، خدمت اجباری سربازی تداوم یافت؛ چنان‌که در قانون خدمت سربازی تصریح شده است، دوره

خدمت نظام وظیفه یا سربازی برای افراد ذکور تکلیفی قانونی است. در ماده ۱ این قانون (قانون خدمت وظیفه عمومی) آمده است: «دفاع از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی ایران، جان، مال و ناموس مردم وظیفه دینی و ملی هر فرد ایرانی است و در اجرای این وظیفه، کلیه اتباع ذکور دولت جمهوری اسلامی ایران مکلف به انجام خدمت وظیفه عمومی برابر مقررات این قانون هستند و هیچ فرد مشمول خدمت وظیفه عمومی را جز در موارد مصرحه در این قانون نمی‌توان از خدمت معاف کرد» (قربانی، ۱۳۷۰، ص ۲۲۷). براساس این، کلیه اتباع ذکور دولت جمهوری اسلامی ایران که مکلف به انجام خدمت وظیفه عمومی برابر مقررات قانون می‌باشند، از بدو ورود به خدمت، «سرباز» نامیده می‌شوند (قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۷ مهر ۱۳۶۶، فصل سوم: آموزش و ترفیعات، بخش دوم: ترفیعات، ماده ۶۴). در این پژوهش، همین اصطلاح مدنظر است. گفتنی است که افزون بر اصطلاح یادشده، عنوان افتخاری سرباز، چنان‌که مرسوم است، برای کلیه کارکنان نیروهای مسلح در هر درجه و مقامی که باشند، نیز به کار می‌رود.

ج) آموزش‌های بدو خدمت

دوره آموزشی بدو خدمت در آموزشگاه‌های رزم مقدماتی، مجموعه‌ای از مقاطع و دوره‌ها، عناصر اصلی آموزش و سازمان اجرای آموزشی با ساختار معین است که براساس مبانی، اهداف و اصول آموزش، به منظور افزایش علم، تجربه، مهارت، بینش و شکوفایی استعداد سربازان در راستای اجرای موفقیت‌آمیز وظایف و مأموریت‌های محوله تدوین شده است. این دوره که دو ماه به طول می‌انجامد، آموزش‌هایی مانند عقیدتی سیاسی، جنگ سرد، جنگ نرم، بهیاری و امدادگری و همین‌طور تاکتیک‌های جنگی، اسلحه‌شناسی، آموزش تیراندازی، انواع استتار، مسیریابی در شب و روز و... را شامل می‌شود.

بخشی از محتوا و منابع آموزشی دوره مذکور توسط مرکز تربیت و آموزش فرماندهی، و بخشی از آن نیز توسط معاونت عقیدتی سیاسی نمایندگی ولی فقیه تهیه و ابلاغ می‌شود. صلاحیت حرفه‌ای مریبان این دسته از آموزش‌ها توسط مرکز تربیت و آموزش، و معاونت عقیدتی سیاسی تعیین می‌شود و افرادی می‌توانند به امر تدریس در این دوره‌ها اشتغال یابند که دارای کارت مربیگری و حکم تدریس از سوی مراکز یاد شده باشند. برنامه درسی دوره آموزش رزم مقدماتی به شرح ذیل می‌باشد:

جدول ۱: دروس دوره‌های رزم مقدماتی سربازان آموزشی

سر فصل دروس	نام درس		
آشنایی با سلسله‌مراتب و احترام به مافوق	آشنایی با احترامات و صف جمع	صف جمع و احترامات (۱۴ جلسه)	دروس تخصصی
آشنایی با نظم گروهی در صف جمع			
آشنایی با رژه سازمانی نحوه احترامات نظامی			
بهداشت فردی	آشنایی با بهداشت، امداد و نجات	بهداشت و امداد و نجات (۵ جلسه)	
بهداشت محیطی			
پانسمان			
انواع زخم‌ها			
شکسته‌بندی			
گزیدگی سوختگی			
ش م ر	آشنایی با جنگ نوین	جنگ نوین (۷ جلسه)	
ماسک‌گذاری			
آشنایی با انواع مواد شیمیایی			
نحوه استفاده از آمپول‌های ش م ر			
تاکتیک	آشنایی با رزم انفرادی	رزم انفرادی (۳۵ جلسه)	
استتار			
اختفا			
پوشش			
آتش حرکت			
انتقال			
راهپیمایی روزانه			
راهپیمایی شبانه			
سنگرگنی			
پایگاه			
پاسگاه			
ایست بازرسی			
شناسایی نگهبان شب	آشنایی با نارنجک و انواع آن	نارنجک (۵ جلسه)	
تی ان تی			
چاشنی الکتربیکی			
حالت پرتاب نارنجک	آشنایی با جنگ‌افزارها	جنگ‌افزارشناسی (۵ جلسه)	
کلاش			
نحوه حالات تیراندازی با کلاش	تیراندازی	میدان تیر (۱۸ جلسه)	
۱۰۰ متر ۲ بار			
۲۰۰ متر ۲ بار			
شبیانه ۱ بار			
۳ روز اردو	اردو	اردو (۳ روز)	

سر فصل دروس	نام درس		
خودسازی، محبت و احترام به والدین، الگوی مصرف، سبک زندگی اسلامی، نظم و انضباط	اخلاق و تربیت اسلامی	دروس عقیدتی (۲۸ جلسه)	دروس عمومی
عبودیت و پرستش، نماز، تلاوت قرآن و غفلت	معنویت‌افزایی		
پاسخ به شبهات اعتقادی، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی	مشاوره دینی و تربیتی		
اجتهاد، تقلید، پاکی و ناپاکی، طهارت، نماز، انواع نماز، مبطلات نماز، روزه، خمس، امر به معروف	احکام	سیاسی (۳ جلسه)	
ارکان انقلاب، اهداف انقلاب، دستاوردهای انقلاب، آسیب‌شناسی انقلاب	انقلاب اسلامی	حفاظت (۳ جلسه)	
	آشنایی با موارد حفاظتی		
ایمنی در محیط کاری	آشنایی با ایمنی و اقدامات تأمینی	ایمنی و اقدامات تأمینی (۳ جلسه)	
ایمنی در مأموریت			
ایمنی و بهداشت محیط			
ایمنی و بهداشت فردی	آشنایی با دشمن‌شناسی	دشمن‌شناسی (۳ جلسه)	
شناخت فرقه‌های تکفیری			
آشنایی با فرقه‌های وهابیت			
تشویقی	آشنایی با آیین‌نامه انضباطی	آیین‌نامه انضباطی (۴ جلسه)	
فرار از خدمت			
غیبت			
تنبیه			
ترک پست			
عواقب عدم اطاعت‌پذیری			
نزاع و درگیری			
تضییع بیت‌المال			
راهپیمایی			
کوهپیمایی			
حرکات قدرتی	آشنایی با آمادگی جسمانی	آمادگی جسمانی (۱۰ جلسه)	
حرکات نرمشی			
دور استقامت			
حرکات کششی			
دراز نشست			
دوی ۳۲۰۰ متر			
آشنایی با عملیات‌های دفاع مقدس	آشنایی با دفاع مقدس	دفاع مقدس (۲ جلسه)	
روایت‌گری دفاع مقدس			
	آشنایی با رسانه	تهدیدات رسانه و فضای مجازی (۳ جلسه)	
تخلیه اطلاعات تلفنی			
تهدیدات در شبکه‌های اجتماعی			

د) آموزشگاه مالک اشتر

تمام مشمولین خدمت سربازی به چهار ارگان ارتش، سپاه، نیروی انتظامی و وزارت دفاع اعزام می‌شوند. بنابراین، آنها برای خدمت باید در پادگان‌های آموزشی نیروی انتظامی، ارتش، سپاه و وزارت دفاع دوره آمادگی خود را تکمیل کنند تا به خدمت بروند. پادگان‌های آموزشی نیروی زمینی سپاه عبارت‌اند از: پادگان مالک اشتر ارومیه، پادگان آیت‌الله خاتمی یزد، پادگان شهید ثابت‌خواه گیلان غرب کرمانشاه، پادگان نبی اکرم میبد یزد، پادگان شهید هاشمی نژاد شیروان، پادگان آموزشی کرمان، پایگاه شهید قاضی (آذربایجان شرقی تبریز)، پادگان ولیعصر (عج) (فارس آباد).

مرکز آموزشی مالک اشتر با کد ۸۳ در شهر ارومیه استان آذربایجان غربی در ساحل دریاچه ارومیه در فضایی بسیار زیبا و سرسبز واقع شده است. این آموزشگاه در زمان طاغوت به‌عنوان باشگاهی برای افسران ارتش با ابنیه و پلاژهای ساحلی تأسیس شده بود؛ اما به برکت نظام مقدس جمهوری اسلامی این مرکز فساد با همت شهید باکری به محلی برای تربیت انسان‌های با تقوا، ایثارگر، شهادت‌طلب، سلحشور، دشمن‌ستیز و برخوردار از دانش، تخصص، نوآور و غیرت دینی تبدیل شد.

در دوران دفاع مقدس دوره‌های آموزشی پاسداران در این آموزشگاه برگزار می‌شد. پس از پایان جنگ، این مرکز به آموزش بسیج و سربازان اختصاص یافت. امروزه در آموزشگاه مالک اشتر افزون بر دوره‌های رزم مقدماتی، دوره‌های آموزشی دیگری نظیر سربازان کوهستان، بسیجیان و تیم‌های عملیاتی ویژه برگزار می‌شود. در این آموزشگاه همواره تربیت، آموزش، تحول فکری و روحی از اهمیت والایی برخوردار بوده و از پایه‌های رشد و تعالی سرمایه‌های انسانی در کشور به شمار می‌رود. باید در نظر داشت که دوران آموزشی رزم مقدماتی یک دوران گذار بسیار مهم برای ورود به فضای واقعی کار و پذیرفتن نقش‌های متنوع خدمت سربازی است. این دوران بهترین فرصت برای آماده‌سازی جوانان به‌منظور مقابله با انواع آسیب‌ها و تهدیداتی است که متوجه کشورمان است.

پیشینه پژوهش

در مورد پیشینه این پژوهش می‌توان به دو نوع پیشینه اشاره کرد: پیشینه‌های عام و پیشینه‌های خاص. مقصود از پیشینه‌های عام، پژوهش‌هایی است که در مورد تأثیر آموزش‌های دوره سربازی به‌طور کلی صورت گرفته است. مقصود از پیشینه‌های خاص مطالعاتی است که در مورد تأثیر خصوص آموزش‌های عقیدتی انجام شده است.

الف) پیشینه‌های عام

صادقی‌نیا (۱۳۸۵) در پژوهشی که در خصوص کارکنان وظیفه یک واحد نظامی در دوره آموزشی انجام داده، به تأثیر معنادار آموزش نظامی بر سلامت روانی سربازان اشاره کرده است. نتایج تحقیق دانش‌فرد و ذاکری (۱۳۹۰) نشان می‌دهد دوره آموزش وظیفه عمومی بر توسعه مهارت‌های شخصیتی سربازان (نفوذ و کمال‌طلبی، مهارت‌های ارتباطی، روحیه کار تیمی، تجربه فردی، اعتماد به نفس، برنامه‌ریزی و احساس مسئولیت) تأثیرگذار است.

نتایج پژوهش سینایی و مسعودی (۱۳۹۲) نشان می‌دهد بیشتر دانشجویان با تأثیر نظام وظیفه بر تغییر نگرش مشمولان نسبت به خانواده، دوستان و محیط اطراف خود و نیز وجود کارکردهای اجتماعی برای نظام وظیفه و در نتیجه، تأثیر آن در فرایند جامعه‌پذیری موافق هستند.

یافته‌های موسوی‌نقابی و همکاران (۱۳۹۳) نشان می‌دهد که دوره نظام وظیفه باعث افزایش خوداتکایی شخصی سربازان، افزایش روحیه تعاون و همکاری بین فردی، آشنایی با فرهنگ مردمان ایران اسلامی و افزایش حس تعلق سرزمینی می‌شود که این تأثیرات می‌توانند در افزایش آگاهی‌ها و توانایی‌های جوانان نقش مهمی ایفا کنند و در بلندمدت موجب ارتقای قدرت نرم جمهوری اسلامی شوند.

نتایج پژوهش علی‌حسینی و همکاران (۱۳۹۴) نشان می‌دهد که در چهار بعد (تعلق به فرهنگ ملی، ارتباطات اجتماعی با اجماع ملی، عام‌گرایی و دگردوستی و نمادهای مشترک ملی) از شاخص‌های همبستگی اجتماعی، تفاوت معناداری میان دو گروه نمونه‌های جدیدالورود با افراد آموزش‌دیده وجود دارد و در پنج بعد دیگر (تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، احساس کنترل و نظارت از سوی جامعه، انتظار سودمندی و حمایت از جامعه، اعتماد اجتماعی و اجماع یا توافق) تفاوت معناداری بین دو بخش نمونه ملاحظه نمی‌شود. حدادیان و داداشی (۱۳۹۵) در پژوهشی به این نتیجه دست یافته‌اند که دوره آموزشی خدمت سربازی بر سلامت روان سربازان تأثیر دارد و معتقدند تمهیدات به‌کار گرفته در طول دوره آموزشی باعث حفظ سلامت روان سربازان در سطح مطلوب می‌شود.

ب) پیشینه‌های خاص

نجاری خضرنلو (۱۳۹۳) میزان اثربخشی آموزش‌های عقیدتی سیاسی فرماندهان و مدیران بسیج سپاه حضرت محمد رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم تهران بزرگ در مقابله با جنگ نرم را مطالعه کرده است. در این پژوهش نقش مثبت و توانمندساز آموزه‌های دینی و مذهبی در برابر جنگ نرم در سه سطح دانشی،

گرایش و رفتاری تجزیه و تحلیل شده است. نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که آموزش‌های یادشده بیش از ۶۰ درصد مؤثر هستند. بهرامی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی میزان تأثیر برنامه‌های تربیتی آموزشگاه رزم مقدماتی شهید مدرس بر تربیت دینی سربازان را مطالعه کرده‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد برنامه‌های یادشده بیشترین تأثیر را بر فراگیران در حوزه‌های واجبات نماز، مفاهیم قرآن، رذایل و فضایل اخلاق و آشنایی با زندگی پیامبر ﷺ، و کمترین تأثیر را در حوزه‌های احکام نماز جمعه، آشنایی با فرقه‌های ضالّه، مسائل غدیرشناسی و خودسازی فراگیران داشته است. یآوری و حنیفی (۱۳۹۳) نیز در پژوهشی تأثیر برنامه‌های آموزشی عقیدتی سیاسی بر کاهش جرائم در کارکنان فاتب را بررسی کرده‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که به نظر کارکنان فاتب، تدریس دروس اخلاق، عقاید، احکام، سیاسی و آموزش و انس با قرآن در دوره‌ها و همچنین، توجه به مولفه‌های کیفیت آموزشی، به میزان زیادی بر کاهش جرائم تأثیرگذار است. موسوی (۱۳۹۵) اثربخشی آموزش‌های عقیدتی را بر فراگیران درجه‌داری در یکی از مراکز آموزش ناجا بررسی کرده است. نتیجه تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد برنامه‌های عقیدتی سیاسی ۸۰ درصد اثربخش بوده است.

موسوی و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای بهبود وضعیت پایبندی مذهبی در پاسخ به مداخلات عقیدتی سیاسی، هوش هیجانی و مهارت‌های زندگی را در فراگیران مرکز فرماندهی آموزش یک واحد نظامی دریایی بررسی کرده‌اند. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد تمامی مداخلات توانسته است وضعیت پایبندی مذهبی فراگیران را بهبود دهد. همچنین، نتایج نشان می‌دهد اثر مداخلات یادشده، تقریباً بعد از گذشت سه ماه ثابت مانده است.

خورشیدی (۱۳۹۶) میزان تأثیر برنامه‌های آموزش عقیدتی سیاسی در تربیت مکتبی نیروهای پایور فرماندهی انتظامی شهرستان اندیمشک را مطالعه کرده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین دانش اعتقادی افراد، ارتقای توان استدلال مبانی اعتقادی افراد، شناخت فراگیران نسبت به دیدگاه سیاسی اسلام، احکام شغلی، آموزش‌های ارائه شده درس اخلاق حرفه‌ای به افراد، میزان شناخت فراگیران درباره سیره معصومین (علیهم‌السلام)، میزان ارتقاء دانش اخلاق پلیسی افراد و آموزش نظام دفاعی اسلام، با تربیت مکتبی آنها روابط معناداری وجود دارد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، در تحقیقات پیشین، پژوهشی در مورد موضوع مورد مطالعه این پژوهش دیده نمی‌شود و با توجه به توضیحاتی که در قسمت بیان مسئله داده شد، لازم است پژوهش‌هایی مستقل در این زمینه صورت پذیرد.

روش تحقیق

این پژوهش به‌لحاظ ماهیت موضوع، توصیفی تحلیلی بوده و برای انجام آن روش پیمایشی استفاده شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات آن، یکی از متداول‌ترین و پرکاربردترین ابزارهای پژوهش‌های میدانی، یعنی پرسش‌نامه به‌کار گرفته شده است. پرسش‌نامه حاضر محقق ساخته می‌باشد و به‌صورت بسته طراحی شده است. در این پرسش‌نامه براساس طیف لیکرت تعداد ۵۰ گویه در اختیار پاسخ‌دهندگان قرار داده شده تا پاسخ‌های خود را درباره آنها مشخص نمایند. طیف گرایش در این پرسش‌نامه از نوع پنج‌گزینه‌ای بوده و پنج درجه ارزشی «کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم» را دربرمی‌گیرد. پرسش‌نامه مذکور به‌گونه‌ای طراحی شده که بتواند تأثیر آموزش‌ها را در سه بعد بینشی (شناختی)، گرایشی (احساسی/عاطفی) و کنشی (رفتاری) مورد سنجش قرار دهد. البته با توجه به زمان محدود دوره آموزشی (۲ ماه) و همچنین ماهیت و مواد آموزشی آن، انتظار اصلی از آموزش‌های این دوره، بیشتر متوجه تغییرات دین‌داری فراگیران در بعد شناختی خواهد بود و کمتر انتظار است که دو بعد گرایشی و کنشی تغییرات قابل توجهی داشته باشند. از این‌رو، در پرسش‌نامه تحقیق، اکثر گویه‌ها طوری طراحی شده‌اند که تغییرات بعد شناختی را اندازه‌گیری کنند. بدین ترتیب، از گویه ۱ تا ۳۴ برای سنجش بعد شناختی، گویه ۳۵ تا ۴۱ برای سنجش بعد گرایشی و گویه ۴۲ تا ۵۰ برای سنجش بعد رفتاری در نظر گرفته شده است.

پرسش‌نامه این پژوهش ابتدا با نظر دو تن از کارشناسان خبره تعلیم و تربیت (که عضو هیئت علمی و فارغ‌التحصیل دکتری بودند) آماده شد. سپس برای تعیین اعتبار (روایی) و حصول اطمینان از قابلیت اجرای آن، در اختیار چند تن از استادان و کارشناسان رشته تعلیم و تربیت، که دارای مدرک دکتری این رشته بودند، قرار داده شد تا نسبت به روایی آن اظهار نظر نمایند. هریک از این استادان نیز اصلاحاتی را در مورد پرسش‌نامه پیشنهاد دادند که این پیشنهادات نیز در پرسش‌نامه اعمال شد. سرانجام پس از جمع‌بندی نظرات خبرگان، پرسش‌نامه پژوهش به‌لحاظ روایی مورد تأیید آنها قرار گرفت. گفتمنی است که پرسش‌های طرح شده، ناظر به محتوای آموزش‌ها و متونی است که خاص این دوره تهیه و طراحی شده است.

همچنین، برای تأیید پایایی پرسش‌نامه پژوهش حاضر از آزمون محاسبه ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. محاسبه این ضریب نشان داد که ابزار به‌کار گرفته شده برای این پژوهش از اعتباری بالایی برخوردار است. این محاسبه در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول ۲: جدول ضریب آلفای کرونباخ

شاخص	ضریب آلفای کرونباخ
بعد رفتاری	۰/۷۶
بعد گرایشی	۰/۸۱
بعد شناختی	۰/۷۵
کل پرسش‌نامه	۰/۷۷

نمونه آماری تحقیق نیز شامل تمامی فراگیران در دو دوره متوالی است. حجم نمونه تعداد ۳۷۵ نفر از فراگیران آموزشگاه مالک اشتر است. با توجه به حجم نمونه آماری تعداد ۳۷۵ پرسش‌نامه توزیع شد که ۲۶۵ مورد آن معتبر شناخته شد و مورد تجربه و تحلیل قرار گرفت.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش با توجه به موضوع تحقیق و داده‌های جمع‌آوری شده، از روش‌های آمار توصیفی شامل جداول توزیع فراوانی مختلف، جهت بررسی متغیرهای جمعیت‌شناختی نمونه آماری استفاده شده است. در بخش یافته‌های استنباطی نیز هریک از سؤالات اصلی و فرعی پژوهش براساس آزمون T و در قالب جداول جداگانه تجزیه و تحلیل شدند. نتایج حاصل در ادامه آورده شده است.

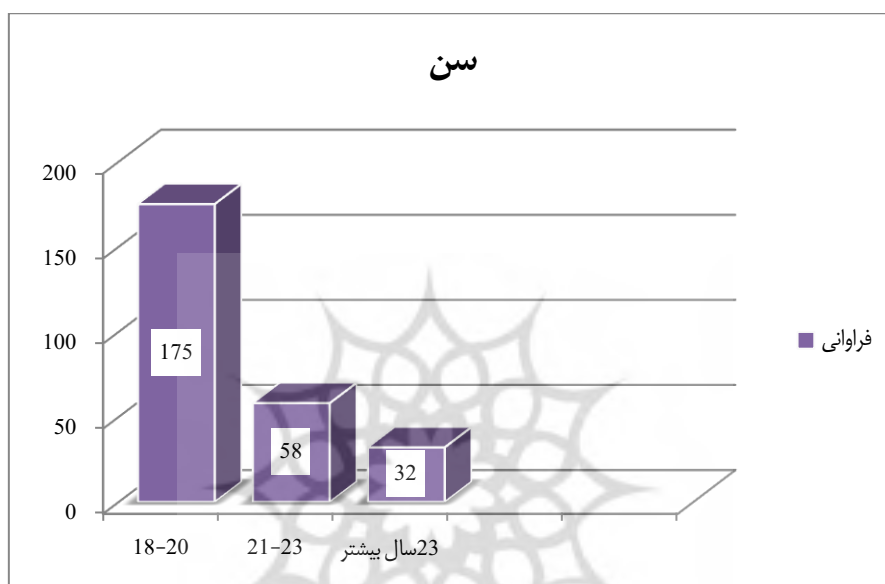
الف) آمار توصیفی

در هر پژوهشی آمار بررسی متغیرهای جمعیت‌شناختی یکی از بخش‌های مهم آن فرایند محسوب می‌شود که در جای خود از اهمیت قابل ملاحظه‌ای برخوردار است. براساس این، تحلیل این بخش از داده‌ها نیز در فرایند پژوهش مفید و مؤثر خواهد بود. با توجه به بخش نخست پرسش‌نامه که مربوط به اطلاعات سن و تحصیلات مشارکت‌کنندگان است، در این بخش به توصیف داده‌های حاصل می‌پردازیم. از ۲۶۵ نفر مورد مطالعه، اطلاعات توصیفی به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۳: داده‌های توصیفی مربوط به سن مشارکت‌کنندگان

گروه اسمی	فراوانی	درصد فراوانی
۱۸ تا ۲۰ سال	۱۷۵	۶۶
۲۱ تا ۲۳ سال	۵۸	۲۲
۲۳ سال به بالا	۳۲	۱۲
کل	۲۶۵	۱۰۰

داده‌های جدول آماری مربوط به سن شرکت‌کنندگان نمونه مورد پژوهش حاضر نشان‌دهنده آن است که از ۲۶۵ نفری که در این پژوهش مشارکت کرده و به سؤالات پرسش‌نامه پاسخ گفته‌اند، ۱۷۵ نفر (معادل ۶۶ درصد) دارای سن ۱۸ تا ۲۰ سال، ۵۸ نفر دارای ۲۱ تا ۲۳ سال (معادل ۲۲ درصد) و ۳۲ نفر (معادل ۱۲ درصد) دارای سن ۲۳ سال به بالا هستند.

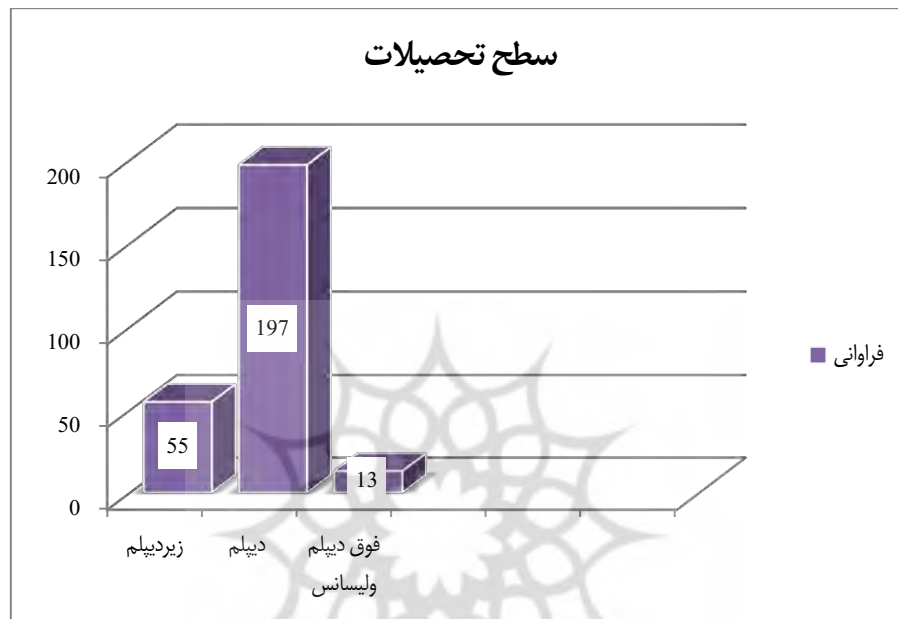
نمودار ۱: نمودار ستونی مربوط به سن پاسخگویان

آماره نما در نمودار فوق نشان‌دهنده آن است که بیشترین پاسخگویان از نظر سنی ۱۸ تا ۲۰ سال داشته‌اند.

جدول ۴: داده‌های توصیفی به تفکیک سطح تحصیلات

گروه اسمی	فراوانی	درصد فراوانی
زیردیپلم	۵۵	۲۱
دیپلم	۱۹۷	۷۴
فوق دیپلم و لیسانس	۱۳	۵
کل	۲۶۵	۱۰۰

داده‌های جدول آماری مربوط به سطح تحصیلات پاسخگویان نشان‌دهنده آن است که از ۲۶۵ نفری که به سؤالات پرسش‌نامه پاسخ گفته‌اند ۵۵ نفر (معادل ۲۱ درصد) دارای مدرک زیر دیپلم، ۱۹۷ نفر (۷۴ درصد) دیپلم، ۱۳ نفر (معادل ۵ درصد) دارای مدرک فوق دیپلم و لیسانس بوده‌اند.

نمودار ۲: نمودار ستونی مربوط به سطح تحصیلات

آماره نما در نمودار فوق نشان‌دهنده آن است که بیشترین افراد دارای مدرک تحصیلی دیپلم بوده‌اند. بحث دیگر در این قسمت، مسئله نرمال بودن توزیع داده‌هاست. یکی از شاخص‌هایی که برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها به کار می‌رود، محاسبه خطای استاندارد ضریب چولگی است. این شاخص عبارت است از نسبت ضریب چولگی به خطای استاندارد آن. اگر مقدار این خطا کوچک‌تر از ۲- و یا بزرگ‌تر از ۲+ باشد، در آن صورت فرض نرمال بودن توزیع داده‌ها رد می‌شود (مؤمنی، ۱۳۸۶). حاصل محاسبه این ضریب برای پژوهش حاضر در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول ۵: محاسبه خطای استاندارد ضریب چولگی

متغیرها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل	حداکثر	چولگی	خطای استاندارد چولگی
شناختی	۲۶۵	۳/۵۷	۰/۵۶	۲/۲۲	۵	-۰/۳۳	۰/۲۹۸
گرایشی	۲۶۵	۳/۵۱	۰/۸۵	۱/۰۰	۵	۰/۱۲	۰/۲۹۸
رفتاری	۲۶۵	۳/۵۳	۰/۷۴	۱/۲۲	۵	-۰/۱۵	۰/۲۹۸
کل	۲۶۵	۳/۵۵	۰/۵۵	۱/۹۴	۵	-۰/۲۲	۰/۲۹۸

براساس جدول ۵ مشخص شد که بیشترین میانگین (۳/۵۷) مربوط به متغیر شناختی می‌باشد. همچنین، با توجه به اینکه خطای استاندارد ضریب چولگی تمام متغیرها بین ۲- و ۲+ می‌باشد، بنابراین، می‌توان گفت که توزیع داده‌ها در تمام متغیرها نرمال است و می‌توان از آمار پارامتریک برای بررسی فرضیه‌های پژوهش استفاده کرد.

ب) آمار استنباطی

در بخش آمار استنباطی، اطلاعات مربوط به هر یک از سؤالات پرسش‌نامه براساس آزمون t به صورت جداگانه تحلیل و استخراج شد. از آنجاکه ارائه اطلاعات تحلیلی مربوط به همه سؤالات در مقاله امکان‌پذیر نیست، اطلاعات مربوط به برخی از سؤالات طرح شده در ادامه ارائه می‌شود:

جدول ۶: آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی سؤال ۱

آزمون t تک نمونه‌ای			شاخص‌های توصیفی			متغیر
Sig	Df	T	SD	M	N	
۰/۰۰۱	۲۶۴	۸/۸۸	۱/۱۵	۳/۶۳	۲۶۵	دوره آموزش عقیدتی باعث شد اعتقاد من به معاد و زندگی پس از مرگ بیشتر شود.

با توجه به نتایج تجزیه و تحلیل سؤال یادشده و مقدار میانگین تجربی و مقایسه آن با میانگین نظری (میانگین نظری = ۳) نتیجه‌گیری می‌شود که میانگین تجربی از میانگین نظری بالاتر است. به عبارت دیگر، بین میانگین‌ها تفاوت وجود دارد. همچنین، با توجه به مقدار سطح معناداری (۰/۰۰۱) که از $p > ۰/۰۱$ کمتر است، با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که تفاوت بین میانگین‌های تجربی و نظری

معنادار است و از این رو، می‌توان گفت که از نظر فراگیران، دوره آموزش عقیدتی باعث شده است اعتقاد آنها به معاد و زندگی پس از مرگ بیشتر شود.

جدول ۷: آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی سؤال ۷

آزمون t تک نمونه‌ای			شاخص‌های توصیفی			آزمودن‌ها متغیر
Sig	Df	T	SD	M	N	
۰/۰۰۱	۲۶۴	۷/۶۱	۱/۲۱	۳/۵۶	۲۶۵	پس از این دوره احساس می‌کنم آشنایی بیشتری با احکام اسلامی پیدا کرده‌ام.

باتوجه به نتایج تجزیه و تحلیل و مقدار میانگین تجربی و مقایسه آن با میانگین نظری (میانگین نظری = ۳) نتیجه‌گیری می‌شود که میانگین تجربی از میانگین نظری بالاتر است. به عبارت دیگر بین میانگین‌ها تفاوت وجود دارد. همچنین، با توجه به مقدار سطح معناداری (۰/۰۰۱) که از ۰/۰۱ $p <$ کمتر است، با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که تفاوت بین میانگین‌های تجربی و نظری معنادار است و از این رو، می‌توان گفت که از نظر فراگیران، این دوره باعث شده آشنایی بیشتری با احکام اسلامی پیدا کنند.

جدول ۸: آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی سؤال ۸

آزمون t تک نمونه‌ای			شاخص‌های توصیفی			آزمودن‌ها متغیر
Sig	Df	T	SD	M	N	
۰/۰۰۱	۲۶۴	۷/۷۵	۱/۲۴	۳/۵۹	۲۶۵	این دوره در فراگیری احکام نماز و روزه برایم مفید و مؤثر بوده است.

باتوجه به نتایج تجزیه و تحلیل جدول و براساس ضوابط و شاخص‌های معتبر در علم آمار (که در دو سؤال قبلی با آنها اشاره شد) می‌توان گفت که از نظر فراگیران، این دوره در فراگیری احکام نماز و روزه برایشان مفید و مؤثر بوده است.

جدول ۹: آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی سؤال ۳۵

تک نمونه‌ای آزمون			شاخص‌های توصیفی			آزمودن‌ها متغیر
Sig	Df	T	SD	M	N	
۰/۰۰۱	۲۶۴	۶/۰۳	۱/۱۳	۳/۴۲	۲۶۵	این دوره باعث شده برای یادگیری احکام اسلامی تمایل بیشتری پیدا کنم.

با توجه به نتایج تجزیه و تحلیل جدول و براساس شاخص‌های آماری، که در سؤالات پیشین اشاره شد، می‌توان گفت که از نظر فراگیران، این دوره باعث شده برای یادگیری احکام اسلامی تمایل بیشتری پیدا کنند.

جدول ۱۰: آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی سؤال ۳۶

تک نمونه‌ای آزمون			شاخص‌های توصیفی			متغیر
Sig	Df	T	SD	M	N	
۰/۰۰۱	۲۶۴	۶/۱۸۶	۱/۲۳	۳/۵۲	۲۶۵	داری دوره عقیدتی نگرش مرا به دین و دین تغییر داده و باعث گرایش بیشتر من به خدا و معنویات شده است.

در مورد این سؤال نیز با همان توضیحاتی که در سؤالات پیشین آورده شد، می‌توان گفت که از نظر فراگیران، دوره آموزش عقیدتی باعث شده نگرش آنان نسبت به دین و دین‌داری تغییر کند و گرایش بیشتری به خدا و معنویات پیدا کنند.

جدول ۱۱: آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی سؤال ۴۲

تک نمونه‌ای آزمون			شاخص‌های توصیفی			متغیر
Sig	Df	T	SD	M	N	
۰/۰۰۱	۲۶۴	۸/۵۹	۱/۱۸	۳/۶۲	۲۶۵	دوره عقیدتی باعث شده نمازهایم را بهتر از گذشته بخوانم.

در اینجا نیز براساس شاخص‌های آماری مربوط می‌توان گفت که از نظر فراگیران، دوره عقیدتی در تغییر رفتار آنان مؤثر بوده و باعث شده نمازهایشان را بهتر از گذشته بخوانند.

جدول ۱۲: آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی سؤال ۴۳

تک نمونه‌ای آزمون			شاخص‌های توصیفی			متغیر
Sig	Df	T	SD	M	N	
۰/۰۰۱	۲۶۴	۱۱/۹۴	۱/۲۴	۳/۹۱	۲۶۵	آموزش‌های عقیدتی این تأثیر را در من داشته که بیش از گذشته نسبت به پدر و مادرم مهر بورزم و به آنها احترام بگذارم.

در این سؤال نیز با توجه به نتایج تجزیه و تحلیل آماری می‌توان گفت که از نظر فراگیران، آموزش‌های عقیدتی این تأثیر را داشته که بیش از گذشته نسبت به پدر و مادر مهر بورزند و به آنها احترام بگذارند.

جدول ۱۳: آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی سؤال ۴۴

تک نمونه‌ای آزمون			شاخص‌های توصیفی			آزمون‌ها
Sig	Df	T	SD	M	N	متغیر
۰/۰۰۱	۲۶۴	۸/۴۲	۱/۲۰	۳/۶۲	۲۶۵	در اثر آموزش‌های این دوره، بیشتر از گذشته سعی می‌کنم در مسیر تقوا حرکت کنم.

در مورد این پرسش نیز یافته‌های حاصل از تحلیل آماری نشان می‌دهد فراگیران در اثر آموزش‌های این دوره، بیشتر از گذشته سعی می‌کنند در مسیر تقوا حرکت کنند.

تحلیل آماری سؤال و فرضیه اصلی پژوهش

سؤال اصلی پژوهش این بود که: «آموزش‌های عقیدتی ارائه شده در دوره بدو خدمت سربازان وظیفه تا چه اندازه بر دین‌داری آنان تأثیر دارد؟». فرضیه متناظر با این سؤال نیز حاکی از مؤثر بودن آموزش‌ها بر دین‌داری سربازان بود. اکنون باید وضعیت پاسخ این پرسش و صحت و سقم فرضیه یادشده بررسی شود. تحلیل آماری نتایج حاصل از پژوهش، در مورد سؤال یادشده به قرار زیر است:

جدول ۱۴: آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی کلی آموزش

تک نمونه‌ای آزمون			شاخص‌های توصیفی			آزمون‌ها
Sig	Df	T	SD	M	N	متغیر
۰/۰۰۱	۲۶۴	۱۶/۲۴	۰/۵۵	۳/۵۵	۲۶۵	اثربخشی کلی آموزش

با توجه به نتایج تجزیه و تحلیل جدول ۱۴ و مقدار میانگین تجربی و مقایسه آن با میانگین نظری (میانگین نظری = ۳) نتیجه‌گیری می‌شود که میانگین تجربی از میانگین نظری بالاتر است. به عبارت دیگر، بین میانگین‌ها تفاوت وجود دارد. همچنین، با توجه به مقدار سطح معناداری (۰/۰۰۱) که از $p < ۰/۰۱$ کمتر است، با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که تفاوت بین میانگین‌های تجربی و نظری معنادار است و از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که آموزش‌های ارائه شده، تأثیری مثبت در افزایش سطح دین‌داری فراگیران دارد. بنابراین، فرضیه اصلی پژوهش تأیید می‌شود.

تحلیل آماری سؤالات و فرضیه‌های فرعی پژوهش

همان‌گونه که در ابتدای مقاله اشاره شد، برای آنکه بتوانیم میزان تأثیرگذاری آموزش‌های یادشده بر دین‌داری سربازان را دقیق‌تر سنجش و ارزیابی کنیم، آن را به سه بعد شناختی، گرایشی و کنشی تقسیم کردیم. بدین ترتیب سه پرسش فرعی ذیل در دستور کار تحقیق قرار گرفت:

۱. این دوره و آموزش‌های آن تا چه حد در ارتقای آشنایی و شناخت فراگیران نسبت به معارف اسلامی تأثیرگذار است؟

۲. این آموزش‌ها چه میزان می‌تواند گرایش سربازان را نسبت به ارزش‌ها و اخلاق و رفتار اسلامی ارتقا دهد؟

۳. آموزش‌های مذکور تا چه حد در ارتقای اخلاقی و رفتاری فراگیران و التزام عملی آنها نسبت به باورها، ارزش‌ها و احکام اسلامی تأثیر دارد؟

به دنبال طرح سؤالات یادشده، سه فرضیه متناظر با آنها نیز به شرح زیر ارائه شد:

۱. آموزش‌های عقیدتی یادشده در این دوره، رابطه معنادار بالایی با تغییر بینش و شناخت دینی مخاطبان و فراگیران دارد؛

۲. مطالب تدریس شده توسط مربیان عقیدتی در این دوره، رابطه معنادار نسبتاً بالایی با تغییر نگرش فراگیران دارد؛

۳. آموزش‌های عقیدتی دوره مذکور، با تغییر رفتار فراگیران تحت آموزش، رابطه معناداری ندارد؛

جدول ۱۵: جدول آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی آموزش بر شناخت

تک نمونه‌ای آزمون			شاخص‌های توصیفی			آزموذن‌ها
Sig	Df	T	SD	M	N	متغیر
۰/۰۰۱	۲۶۴	۱۶/۴۱	۰/۵۶	۳/۵۶	۲۶۵	شناخت

با توجه به نتایج تجزیه و تحلیل جدول ۱۵ و مقدار میانگین تجربی و مقایسه آن با میانگین نظری (میانگین نظری = ۳) نتیجه‌گیری می‌شود که میانگین تجربی از میانگین نظری بالاتر است. به دیگر سخن، بین میانگین‌ها تفاوت وجود دارد. همچنین، با توجه به مقدار سطح معناداری (۰/۰۰۱) که از $p < ۰/۰۱$ کمتر است، با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که تفاوت بین میانگین‌های تجربی و نظری معنادار است و از این رو می‌توان گفت آموزش‌های ارائه شده، در بعد شناختی مؤثر بوده است.

همچنین، باتوجه به نتایج مندرج در جدول ۱۶، همبستگی مثبت و معنادار بین بعد شناختی و اثربخشی آموزش‌های صورت گرفته بر روی فراگیران در سطح معناداری ۰/۰۱ وجود دارد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که آموزش‌های صورت گرفته، بر بعد شناختی فراگیران تأثیر مثبت قابل توجهی گذاشته است. بدین ترتیب، فرضیه اول پژوهش تأیید می‌شود.

جدول ۱۶: جدول آزمون همبستگی پیرسون

Sig	R	همبستگی پیرسون
۰/۰۱	۰/۹۴	بعد شناختی - اثربخشی آموزش

در مورد سؤال فرعی دوم، یافته‌های تحقیق به شرح زیر است:

جدول ۱۷: جدول آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی آموزش بر گرایش

تک نمونه‌ای آزمون			شاخص‌های توصیفی			آزموذها
Sig	Df	T	SD	M	N	متغیر
۰/۰۰۱	۲۶۴	۹/۸۴	۰/۸۵	۳/۵۱	۲۶۵	گرایش

در اینجا نیز براساس همان شاخص‌های آماری که در سؤال فرعی اول ذکر شد، می‌توان گفت که از نظر فراگیران آموزش‌های ارائه شده در بعد گرایشی مؤثر بوده است. همچنین، نتایج محاسبه ضریب همبستگی (که در جدول ذیل آمده) بیان‌کننده آن است که همبستگی مثبت و معنادار بین بعد گرایشی و اثربخشی آموزش‌های صورت گرفته بر روی فراگیران در سطح معناداری ۰/۰۱ وجود دارد. بنابراین، می‌توان گفت که آموزش‌های صورت گرفته، بر بعد گرایشی آنها تأثیر نسبتاً قابل توجهی گذاشته است؛ البته میزان این تأثیر در مقایسه با بعد شناختی کمتر است. بدین ترتیب می‌توان گفت فرضیه دوم پژوهش نیز تأیید می‌شود.

جدول ۱۸: جدول آزمون همبستگی پیرسون

Sig	R	همبستگی پیرسون
۰/۰۱	۰/۷۶	بعد گرایشی - اثربخشی آموزش

در مورد سؤال فرعی سوم نیز یافته‌های تحقیق نتایج زیر را نشان می‌دهد:

جدول ۱۹: جدول آزمون تی تک نمونه‌ای اثربخشی آموزش بر رفتار

تک نمونه‌ای آزمون			شاخص‌های توصیفی			آزموذها
Sig	Df	T	SD	M	N	متغیر
۰/۰۰۱	۲۶۴	۱۱/۷۶	۰/۷۴	۳/۵۳	۲۶۵	رفتار

با توجه به این نتایج و براساس شاخص‌های آماری، که در دو سؤال فرعی اول اشاره شد، می‌توان گفت: آموزش‌های ارائه‌شده، به‌گونه‌ای معنادار در تغییر رفتارهای دینی فراگیران مؤثر است. همچنین، محاسبه ضریب همبستگی (که در جدول زیر آمده) بیان‌کننده آن است که همبستگی مثبت و معناداری بین بعد رفتاری فراگیران و اثربخشی آموزش‌های صورت گرفته در سطح معناداری ۰/۰۱ وجود دارد. براساس این، فرضیه سوم پژوهش تأیید نمی‌شود و نتایج تحقیق نشان می‌دهد آموزش‌های عقیدتی، در تغییر رفتارهای دینی سربازان نیز تأثیر قابل‌توجهی دارد.

جدول ۲۰: جدول آزمون همبستگی پیرسون

Sig	R	همبستگی پیرسون
۰/۰۱	۰/۷۸	بعد رفتاری - اثربخشی آموزش

نتیجه‌گیری

یکی از وظایف مهم نمایندگی ولی فقیه در سپاه پاسداران انقلاب اسلامی تقویت روحیه تدین و ارتقای پایبندی نیروهای این نهاد مقدس به باورها و ارزش‌های اسلامی است. در این راستا، معاونت عقیدتی حوزه نمایندگی ولی فقیه در سپاه، آموزش‌هایی را برای سربازان بدو خدمت این نیرو برگزار می‌کند. در این زمینه لازم است اثربخشی این آموزش‌ها مطالعه و بررسی شوند تا با توجه به نتایج آن، دوره آموزشی یادشده بازنگری شود و تغییرات و اصلاحات لازم در آن به عمل آید. بدین منظور در پژوهش حاضر، اثربخشی این آموزش‌ها در ارتقای سطح دین‌داری سربازان، در سه بعد شناختی، گرایشی و رفتاری مطالعه شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد همبستگی بالایی بین آموزش‌های این دوره و ارتقای دین‌داری فراگیران در هر سه بعد یادشده وجود دارد. به‌طور مشخص، ضریب همبستگی برای بعد شناختی ۹۴ درصد، نسبت به بعد گرایشی ۷۶ درصد و نسبت به بعد رفتاری ۷۸ درصد نشان داده شد. با توجه به این نتیجه، فرضیه اول و دوم پژوهش تأیید شدند و فرضیه سوم تأیید نشد.

در مجموع، نتایج تحقیق نشان می‌دهد آموزش‌های عقیدتی یادشده، در تحقق اهداف موردنظر موفق بوده و حتی در زمینه تغییرات رفتاری، که معمولاً نیازمند بازه‌های زمانی بلندمدت و طولانی است و ظرف مدت دو ماه، کمتر می‌توان شاهد چنین تغییراتی بود، اثربخشی مناسبی داشته است. بنابراین، براساس یافته‌های یادشده اولاً، می‌توان پیشنهاد کرد این دوره‌ها همچنان ادامه یابد، و ثانیاً، در ادامه این پژوهش می‌توان پژوهشی را طراحی کرد که طی آن با بررسی نقایص و ضعف‌های احتمالی (اعم از مربیان، متون، شرایط، فضا و امکانات برگزاری کلاس‌ها و...) اثربخشی این آموزش‌ها را افزایش داد و بهبود بخشید.

منابع

۱. بهرامی، قاسم، بختیاری، حسن، و ندایی، هاشم (۱۳۹۳). بررسی میزان تأثیر برنامه‌های تربیتی آموزشگاه رزم مقدماتی شهید مدرس بر تربیت دینی سربازان. پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۲(۲۴)، ۷-۲۶.
۲. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۷). انتظار بشر از دین، تحقیق محمدرضا مصطفی‌پور. چاپ پنجم، قم: مرکز نشر اسراء.
۳. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۹۵). منزلت عقل در هندسه معرفت دینی. چاپ نهم، قم: مرکز نشر اسراء.
۴. حامدی، علی (۱۳۸۶). تاریخچه ارتش و سربازی در ایران — دوره پهلوی ۱۳۰۰-۱۳۵۶ ه.ش. ماهنامه جوانان سرباز، ۱۴۱، ۲۰۵-۲۲۳.
۵. حدادیان، حامد، و دادشی، فروزنده (۱۳۹۵). بررسی تأثیر دوره آموزشی خدمت سربازی بر سلامت روانی سربازان. تهران. نخستین همایش جامع بین‌المللی روانشناسی. علوم تربیتی و علوم اجتماعی.
۶. خورشیدی، علی‌رضا (۱۳۹۶). اثربخشی دروس عقیدتی سیاسی بر کارکنان پایور فرماندهی انتظامی شهرستان اندیمشک. رساله علمی سطح ۳، قم: مرکز مدیریت حوزه علمیه قم.
۷. دانش‌فرد، کرم‌الله، و ذاکری، محمد (۱۳۹۰). بررسی تأثیر دوره‌های آموزش نظامی بر توانمندسازی روان‌شناختی سربازان تحت آموزش نزاچا. مدیریت نظامی، ۱۲(۴۵)، ۴۳-۶۲.
۸. رضائیان، علی (۱۳۷۲). مدیریت رفتار سازمانی (مفاهیم، نظریه‌ها و کاربرد). چاپ اول، تهران: انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
۹. سینایی، وحید (۱۳۹۰). بررسی تأثیر استراتژی‌ها و فناوری‌های نوین در تحول نظام وظیفه به ارتش حرفه‌ای. فصلنامه سیاست دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۴۱(۲)، ۱۹۷-۲۱۱.
۱۰. سینایی، وحید، و مسعودی، حمید (۱۳۹۲). جامعه‌پذیری و بازجامعه‌پذیری سیاسی در نظام وظیفه: مطالعه نگرش دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد. مسائل اجتماعی ایران، ۱۴(۲)، ۷۹-۱۰۴.

۱۱. صادقی‌نیا، علی (۱۳۸۵). اثرات آموزش نظامی در برخی از عناصر آمادگی جسمانی و سلامت روانی سربازان در سربازخانه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه امام حسین علیه السلام.
۱۲. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۸۹). شیعه در اسلام، تحقیق محمد علی کوشا. چاپ دوم، قم: انتشارات ادباء.
۱۳. علی حسینی، علی، مهدیان، حسین، و ربیعی‌نیا، بهمن (۱۳۹۴). بررسی تأثیرگذاری دوره آموزشی سربازی در مرکز ۰۱ ارتش بر شاخص‌های همبستگی اجتماعی. پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، ۴(۲)، ۱۰۱-۱۱۲.
۱۴. قربانی، فرج‌الله (۱۳۷۰). مجموعه کامل قوانین و مقررات دادرسی و مجازات نیروهای مسلح و خدمت وظیفه عمومی. تهران: فردوسی.
۱۵. گیدنز، آتونی (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر محسنی. تهران: نشر نی.
۱۶. مصباح‌یزدی، محمدتقی (۱۳۹۲). رابطه علم و دین. قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام.
۱۷. موسوی نقابی، سیده‌مجتبی، طاهری‌بزی، ابراهیم، و انوشه، مرتضی (۱۳۹۳). تبیین کارکردهای فردی - اجتماعی دوره نظام وظیفه و تأثیر آن بر ارتقای قدرت نرم ملی. مطالعات قدرت نرم، ۴(۱۰)، ۹۹-۱۲۲.
۱۸. موسوی، سیدصادق (۱۳۹۵)، آسیب‌شناسی برنامه‌های عقیدتی برای فراگیران آموزشگاه علمی تخصصی مرزبانی شهید ادیبی ناجا و راهکارهای برون رفت. رساله علمی سطح ۳، قم: مرکز مدیریت حوزه علمیه قم.
۱۹. موسوی، سیدولی‌الله، صفری، محمدصادق، رضایی، سجاده، و صفری، سیمین (۱۳۹۵). بررسی بهبود وضعیت پایبندی مذهبی در پاسخ به مداخلات عقیدتی سیاسی، هوش هیجانی و مهارت‌های زندگی در دانش‌آموزان مرکز فرماندهی آموزش یک واحد نظامی دریایی. فصلنامه روانشناسی نظامی، ۷(۲۷)، ۵-۲۰.
۲۰. نجاری خضزلو، نادر (۱۳۹۳). میزان اثربخشی آموزش‌های عقیدتی سیاسی فرماندهان و مدیران بسیج سپاه حضرت محمد رسول‌الله صلی الله علیه و آله و سلم تهران بزرگ در مقابله با جنگ نرم. فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس)، ۱۳(۷۵)، ۱۳۱-۱۶۰.
۲۱. یآوری، خدیجه، و حنیفی، فریبا (۱۳۹۳). تأثیر اجرای برنامه‌های آموزشی عقیدتی سیاسی بر کاهش جرائم در کارکنان فاتب. نشریه بصیرت و تربیت اسلامی، ۲۸، ۱۰۹-۱۲۴.

پرسش‌نامه سنجش میزان تأثیر آموزش‌های عقیدتی بدو خدمت سربازان

مشارکت‌کننده گرامی

آنچه در پی می‌آید پرسش‌نامه‌ای است که برای سنجش میزان تأثیر آموزش‌های عقیدتی سربازان در دوره بدو خدمت طراحی شده است. امیدواریم با مشارکت در تکمیل این پرسش‌نامه، ما را در بهبود و هر چه کیفی‌تر کردن آموزش‌های عقیدتی یاری فرمایید. پاسخ‌های صادقانه و دقیق شما راهنمای ما در این مسیر خواهد بود. لطفاً هر یک از عبارات را به دقت بخوانید و گزینه مناسب را در مقابل هر عبارت علامت بزنید. پیشاپیش از همکاری و مشارکت شما در این پژوهش، صمیمانه سپاسگزاریم.

پرسش‌نامه

تحصیلات:

سن:

ردیف	عبارات	کاملاً موافقم	موافقم	نظری ندارم	مخالفم	کاملاً مخالفم
۱	دوره آموزش عقیدتی باعث شد اعتقاد من به معاد و زندگی پس از مرگ بیشتر شود.					
۲	این دوره اعتقاد به اندیشه مهدویت و ظهور حضرت مهدی را در من تقویت کرد.					
۳	در اثر آموزش‌های این دوره با مفهوم خودسازی و ضرورت آن بیشتر آشنا شده‌ام.					
۴	این دوره باعث شده نسبت به حقوق پدر و مادر و وظایفی که در مقابل آنها دارم آشناتر شوم.					
۵	دوره عقیدتی شناخت مرا از امر به معروف و نهی از منکر بیشتر کرد.					
۶	این دوره توانست مرا متقاعد کند که چگونگی رفتار با پدر و مادر، تأثیرات مهمی در زندگی دنیایی و آخرتی انسان دارد.					
۷	پس از این دوره احساس می‌کنم آشنایی بیشتری با احکام اسلامی پیدا کرده‌ام.					
۸	این دوره در فراگیری احکام نماز و روزه برایم مفید و مؤثر بوده است.					
۹	با آموزش‌هایی که در این دوره دیدم، نماز خواندن را در سعادت خود مؤثر می‌دانم.					
۱۰	این دوره باعث شد با شیوه صحیح امر به معروف و نهی از منکر آشنا شوم.					
۱۱	این دوره به من آموخت عبادت در اسلام مفهوم وسیعی دارد و هر کار شایسته‌ای را که به نیت خالص و برای خشنودی خداوند انجام شود شامل می‌شود.					
۱۲	در این دوره آموختم توحید در ذات به این معنا است که هیچ گونه دوگانگی میان ذات و صفات خداوند وجود ندارد.					
۱۳	در اثر آموزش‌های این دوره اکنون معتقدم ایمان به معاد روحیه شهادت طلبی را در انسان تقویت می‌کند.					
۱۴	دوره آموزش عقیدتی به من آموخت ایمان به خداوند موجب می‌شود انسان مؤمن در مصائب و سختی‌ها از آرامش روحی و روانی بیشتری برخوردار باشد.					
۱۵	با آموزش‌های این دوره دانستم یکی از دلایل غیبت امام زمان آمادگی نداشتن جامعه جهانی برای ظهور است.					

					در این دوره آموختم بیشترین مشرکان در طول تاریخ کسانی بوده‌اند که توحید در خالقیت را قبول داشتند ولی گرفتار شرک در ربوبیت بودند و در مساله تدبیر جهان موجودات دیگری غیر از خداوند را هم موثر می‌دانستند.	۱۶
					این دوره به من آموخت شرک در ربوبیت تشریحی یعنی این که معتقد باشیم غیر از خداوند فرد یا افراد دیگری نیز مستقلاً و در کنار خداوند حق قانون‌گذاری دارند.	۱۷
					با آموزش‌های این دوره آموختم ایمان به خداوند اثر عوامل اضطراب‌آفرین را از بین می‌برد.	۱۸
					این دوره به من آموخت یکی از اسرار غیبت حضرت ولی عصر آزمایش شدن مردم است.	۱۹
					در اثر آموزش‌های این دوره اکنون معتقدم امام زمان گرچه غایب است اما یکی از آثار وجود ایشان این است که واسطه فیض برای سایر مخلوقات هستند و اگر آن حضرت نباشند مخلوقات از فیض وجود و سایر فیوضات الهی محروم خواهند شد.	۲۰
					در این دوره آموختم یکی از آثار اعتقاد به وجود امام زمان و انتظار ظهور آن حضرت، زنده نگه داشتن امید در معتقدان به آن حضرت است.	۲۱
					با آموزش‌های این دوره دانستم انتظار فرج به این معنا است که ما منتظریم امام زمان ظهور کند و مشکلات و مفاصد دنیا را حل کند و در هر صورت ما جز صبر و واگذاری حل مشکلات به آن حضرت راهی نداریم.	۲۲
					دوره آموزش عقیدتی به من آموخت در عصر غیبت، مطلوب اسلام این است که حکومت اسلامی به رهبری حاکمی اسلام‌شناس و عادل (که اصطلاحاً ولی فقیه نامیده می‌شود) تشکیل گردد.	۲۳
					این دوره به من آموخت با دقت در ماهیت و کیفیت قوانین اسلام درمی‌یابیم که اجرای آنها به تشکیلات حکومتی قدرتمند نیاز دارد.	۲۴
					با آموزش‌های این دوره دانستم گسترش عدالت و رفع ظلم و ستم یکی از اهداف مهم اسلام است و در زمان غیبت، این وظیفه بر عهده‌ی علمای دینی و فقهای جامع‌الشرایط است.	۲۵
					دوره آموزش عقیدتی به من آموخت یکی از دلایل اثبات ولایت فقیه این فرمایش امام زمان است که می‌فرمایند: «در زمان غیبت، در حوادثی که پیش می‌آید به روایان حدیث ما مراجعه کنید که آنها حجت من بر شما هستند».	۲۶
					در این دوره آموختم ولایت مطلقه فقیه به این معنا است که همه اختیاراتی که امام معصوم در زمینه اداره جامعه و حکومت دارد فقیه نیز از آن برخوردار است.	۲۷
					با آموزش‌های این دوره دانستم سه مورد از کارهایی که در خودسازی مؤثر است مشارطه، مراقبه و محاسبه روزانه است.	۲۸
					این دوره به من آموخت عبادت به معنای خاص در اسلام فقط به اموری مانند نماز و روزه گفته می‌شود و سایر کارهایی که برای اطاعت امر و نهی خداوند انجام می‌دهیم فقط عمل صالح محسوب می‌شوند.	۲۹
					پس از گذراندن این دوره شناخت بیشتری نسبت به معارف اسلامی به دست آورده‌ام.	۳۰
					این دوره در فراگیری احکام نماز و روزه برایم مفید و مؤثر بوده است.	۳۱
					در اثر آموزش‌های این دوره با مفهوم خودسازی و ضرورت آن بیشتر آشنا شده‌ام.	۳۲
					به نظر من اندیشه مهدویت و اعتقاد به ظهور حضرت مهدی، تفکری خرافی و پوچ است.	۳۳
					این دوره هیچ تأثیری در آشنایی من نسبت به احکام و معارف اسلامی نداشته است.	۳۴
					این دوره باعث شده برای یادگیری احکام اسلامی تمایل بیشتری پیدا کنم.	۳۵
					دوره عقیدتی نگرش مرا به دین و دینداری تغییر داده و باعث گرایش بیشترم به خدا و معنویات شده است.	۳۶
					تحت تأثیر این دوره، اهمیت نماز برایم بیشتر شده است.	۳۷
					این دوره باعث شده روحیه رزم و شهادت طلبی در من تقویت شود.	۳۸
					این دوره باعث شده نسبت به مال حرام احساس بدی داشته باشم.	۳۹
					دوره آموزش عقیدتی باعث شد احساس دیگری نسبت به مرگ و جهان پس از آن داشته باشم.	۴۰

					آموزش‌های عقیدتی باعث شده رغبت بیشتری نسبت به عبادت پیدا کنم.	۴۱
					دوره عقیدتی باعث شده نمازهایم را بهتر از گذشته بخوانم.	۴۲
					آموزش‌های عقیدتی این تأثیر را در من داشته که بیش از گذشته نسبت به پدر و مادرم مهر بورزم و به آنها احترام بگذارم.	۴۳
					در اثر آموزش‌های این دوره، بیشتر از گذشته سعی می‌کنم در مسیر تقوا حرکت کنم.	۴۴
					آموزش‌های عقیدتی باعث شده بیش از گذشته در انجام وظیفه امر به معروف و نهی از منکر کوشا باشم.	۴۵
					با گذراندن این دوره بیشتر مراقبت می‌کنم که درآمد از راه حلال باشد.	۴۶
					در این دوره، در اثر آشنایی با آثار ترک عبادت، بیش از پیش نسبت به خواندن نماز مقید شده‌ام.	۴۷
					در اثر آموزش‌های این دوره، بیشتر از گذشته به احکام اسلامی عمل می‌کنم.	۴۸
					این دوره باعث شده اعمال عبادی‌ام را بهتر از گذشته انجام دهم.	۴۹
					این دوره تأثیر خاصی در عمل کردن من به احکام و دستورات شرعی و دینی نداشته است.	۵۰

